

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 19ης Δεκεμβρίου 2013*

«Προδικαστική παραπομπή — Οδηγίες 90/619/ΕΟΚ και 92/96/ΕΟΚ — Ασφάλιση ζωής — Δικαίωμα υπαναχωρήσεως — Μη ενημέρωση για τις προϋποθέσεις ασκήσεως του δικαιώματος αυτού — Απόσβεση του δικαιώματος υπαναχωρήσεως ένα έτος μετά την καταβολή του πρώτου ασφαλιστρού — Συμβατότητα με τις οδηγίες 90/619/ΕΟΚ και 92/96/ΕΟΚ»

Στην υπόθεση C-209/12,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Bundesgerichtshof (Γερμανία) με απόφαση της 28ης Μαρτίου 2012, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 3 Μαΐου 2012, στο πλαίσιο της δίκης

Walter Endress

κατά

Allianz Lebensversicherungs AG,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Tizzano, πρόεδρο τμήματος, A. Borg Barthet και M. Berger (εισηγήτρια), δικαστές,

γενική εισαγγελέας: E. Sharpston

γραμματέας: M. Ferreira, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 24ης Ιανουαρίου 2013,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- ο W. Endress, εκπροσωπούμενος από τον J. Kummer, Rechtsanwalt,
- η Allianz Lebensversicherungs AG, εκπροσωπούμενη από τους J. Grote και M. Schaaf, Rechtsanwälte,
- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον T. Henze και τη J. Kemper,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους G. Braun και K.-P. Wojcik,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 11ης Ιουλίου 2013,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 15, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της δεύτερης οδηγίας 90/619/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 8ης Νοεμβρίου 1990, για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων σχετικά με την πρωτασφάλιση ζωής και τη θέσπιση διατάξεων που σκοπό έχουν να διευκολύνουν την πραγματική άσκηση της ελεύθερης παροχής των υπηρεσιών καθώς και για την τροποποίηση της οδηγίας 79/267/ΕΟΚ (ΕΕ L 330, σ. 50), όπως τροποποιήθηκε από την οδηγία 92/96/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 10ης Νοεμβρίου 1992, για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που αφορούν την πρωτασφάλιση ζωής, και για την τροποποίηση των οδηγιών 79/267/ΕΟΚ και 90/619/ΕΟΚ (τρίτη οδηγία σχετικά με την ασφάλεια ζωής) (ΕΕ L 360, σ. 1, στο εξής: δεύτερη οδηγία σχετικά με την ασφάλεια ζωής), σε συνδυασμό με το άρθρο 31, παράγραφος 1, της τρίτης οδηγίας σχετικά με την ασφάλεια ζωής.
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του W. Endress και της Allianz Lebensversicherungs AG (στο εξής: Allianz) σχετικά με την καταγγελία εκ μέρους του W. Endress συμβάσεως ασφαλίσεως ζωής που αυτός είχε συνάψει με την εν λόγω εταιρία.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Η δεύτερη και η τρίτη οδηγία σχετικά με την ασφάλεια ζωής καταργήθηκαν και αντικαταστάθηκαν από την οδηγία 2002/83/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Νοεμβρίου 2002, σχετικά με την ασφάλιση ζωής (ΕΕ L 345, σ. 1), η οποία στη συνέχεια καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε από την 1η Νοεμβρίου 2012 από την οδηγία 2009/138/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2009, σχετικά με την ανάληψη και την άσκηση δραστηριοτήτων ασφάλισης και αντασφάλισης (Φερεγγυότητα II) (ΕΕ L 335, σ. 1). Λαμβανομένης όμως υπόψη της ημερομηνίας συνάψεως της συμβάσεως ασφαλίσεως ζωής που αποτελεί αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, οι διατάξεις της δεύτερης και της τρίτης οδηγίας σχετικά με την ασφάλεια ζωής συνεχίζουν να είναι κρίσιμες για την επίλυση της εν λόγω διαφοράς.

Η δεύτερη οδηγία σχετικά με την ασφάλεια ζωής

- 4 Κατά την ενδέκατη αιτιολογική σκέψη της δεύτερης οδηγίας σχετικά με την ασφάλεια ζωής, «για τις συμβάσεις ασφαλίσεως [ζωής] που συνήφθησαν υπό καθεστώς της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών ενδείκνυται να δοθεί στον συμβαλλόμενο η δυνατότητα καταγγελίας της συμβάσεως εντός προθεσμίας 14 έως 30 ημερών».
- 5 Το άρθρο 15, παράγραφος 1, της δεύτερης οδηγίας σχετικά με την ασφάλεια ζωής προέβλεπε τα εξής:

«Κάθε κράτος μέλος ορίζει ότι ο αντισυμβαλλόμενος με σύμβαση ατομικής ασφαλίσεως ζωής διαθέτει προθεσμία υπαναχώρησης μεταξύ 14 και 30 ημερολογιακών ημερών από τη στιγμή που πληροφορήθηκε τη σύναψη της σύμβασης.

[...]

Οι λοιπές έννομες συνέπειες και οι όροι της υπαναχώρησης ρυθμίζονται σύμφωνα με το δίκαιο που διέπει τη σύμβαση, [...] ιδίως όσον αφορά τον προσδιορισμό του τρόπου με τον οποίο ο αντισυμβαλλόμενος πληροφορείται τη σύναψη της σύμβασης.

[...]»

Η τρίτη οδηγία σχετικά με την ασφάλεια ζωής

- 6 Η αιτιολογική σκέψη 23 της τρίτης οδηγίας σχετικά με την ασφάλεια ζωής είχε ως εξής:

«[Σ]τα πλαίσια της ενιαίας ασφαλιστικής αγοράς, ο καταναλωτής θα διαθέτει μεγαλύτερο πεδίο επιλογής και μεγαλύτερη ποικιλία συμβάσεων· [...] για να επωφεληθεί πλήρως από την ποικιλομορφία και τον αυξημένο ανταγωνισμό, πρέπει να είναι επαρκώς ενημερωμένος ώστε να επιλέγει τη σύμβαση που ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες του· [...] αυτή η ανάγκη ενημέρωσης αποβαίνει σημαντικότερη και λόγω της πολύ μεγάλης διάρκειας των υποχρεώσεων· [...] πρέπει, ως εκ τούτου, να επέλθει συντονισμός ενός ελάχιστου αριθμού διατάξεων ώστε ο καταναλωτής να ενημερώνεται με [σαφήνεια] και ακρίβεια ως προς τα βασικά χαρακτηριστικά των προσφερόμενων προϊόντων και ως προς τα στοιχεία των φορέων που είναι αρμόδιοι για την εξέταση απαιτήσεων των αντισυμβαλλομένων, των ασφαλισμένων ή των δικαιούχων της συμβάσεως [...]».

- 7 Το άρθρο 31, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας αυτής όριζε τα εξής:

«1. Πριν συναφθεί η ασφαλιστική σύμβαση, πρέπει να ανακοινώνονται στον αντισυμβαλλόμενο τουλάχιστον οι πληροφορίες που απαριθμούνται στο παράρτημα II σημείο Α.

[...]

4. Οι λεπτομέρειες εφαρμογής του[.] παρόντος άρθρου και του παραρτήματος II θεσπίζονται από το [οικείο] κράτος μέλος [...]».

- 8 Το παράρτημα II της εν λόγω οδηγίας, το οποίο τιτλοφορούνταν «Πληροφορίες προς τους αντισυμβαλλομένους», προέβλεπε τα εξής:

«Οι ακόλουθες πληροφορίες πρέπει να γνωστοποιούνται στον αντισυμβαλλόμενο είτε (Α) πριν από τη σύναψη της σύμβασης είτε (Β) κατά τη διάρκεια της σύμβασης, διατυπώνονται με σαφήνεια και ακρίβεια, και παρέχονται γραπτώς σε μία επίσημη γλώσσα του [οικείου] κράτους μέλους [...]».

[...]

A. Πριν από τη σύναψη της σύμβασης

[...]

α.13 Τρόπος άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης

[...]».

Η οδηγία 85/577/ΕΟΚ

- 9 Κατά την τέταρτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 85/577/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 1985, για την προστασία των καταναλωτών κατά τη σύναψη συμβάσεων εκτός εμπορικού καταστήματος (ΕΕ L 372, σ. 31), «το ειδικό χαρακτηριστικό των συμβάσεων που συνάπτονται εκτός

εμπορικού καταστήματος είναι ότι [...] ο καταναλωτής είναι τελείως απροετοίμαστος και καταλαμβάνεται εξ απίνης [και] ότι συχνά ο καταναλωτής δεν είναι σε θέση να συγκρίνει την ποιότητα και την τιμή της προσφοράς με άλλες προσφορές [...].»

- 10 Κατά την πέμπτη αιτιολογική σκέψη της ως άνω οδηγίας «[...] ο καταναλωτής πρέπει να έχει δικαίωμα υπαναχώρησης [...], ώστε να μπορεί να εκτιμήσει τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη σύμβαση».
- 11 Το άρθρο 5, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Ο καταναλωτής έχει το δικαίωμα να υπαναχωρήσει από τη μονομερή ανάληψη υποχρεώσεώς του, αποστέλλοντας ειδοποίηση μέσα σε προθεσμία τουλάχιστον επτά ημερών από την παραλαβή εκ μέρους του της υπόμνησης που αναφέρει το άρθρο 4, και σύμφωνα με τη διαδικασία και τους όρους που ορίζει η εθνική νομοθεσία. Η ειδοποίηση αρκεί να έχει αποσταλεί πριν τη λήξη της εν λόγω προθεσμίας.»

Το γερμανικό δίκαιο

- 12 Το άρθρο 5a του νόμου περί ασφαλιστικής συμβάσεως (Versicherungsvertragsgesetz, στο εξής: VVG) καταργήθηκε από την 1η Ιανουαρίου 2008. Το άρθρο αυτό, όπως ίσχυε κατά τον κρίσιμο χρόνο για τα πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκης, όριζε τα εξής:

«1. Εάν ο ασφαλιστής δεν έχει παραδώσει στον αντισυμβαλλόμενο κατά την υποβολή της αιτήσεως τους όρους ασφάλισης ή δεν έχει παράσχει την απαιτούμενη κατά [τις εφαρμοστέες διατάξεις] ενημέρωση στον αντισυμβαλλόμενο, η σύμβαση θεωρείται ότι έχει συναφθεί βάσει του ασφαλιστηρίου, των όρων ασφάλισης και της περαιτέρω κρίσιμης για το περιεχόμενο της συμβάσεως ενημερώσεως προς τον αντισυμβαλλόμενο, εφόσον ο αντισυμβαλλόμενος δεν εναντιώνεται γραπτώς εντός δεκατεσσάρων ημερών από της χορηγήσεως των εγγράφων. [...]

2. Η προθεσμία αρχίζει να τρέχει αφού τεθούν πλήρως στη διάθεση του αντισυμβαλλομένου το ασφαλιστήριο και τα αναφερόμενα στην παράγραφο 1 έγγραφα και εφόσον, κατά την παράδοση του ασφαλιστηρίου, ο αντισυμβαλλόμενος έχει ενημερωθεί εγγράφως, με ευδιάκριτα στοιχεία, ως προς το δικαίωμα εναντιώσεως, την έναρξη της προθεσμίας ασκήσεως του ως άνω δικαιώματος και τη διάρκεια αυτής. [...] Κατά παρέκκλιση από την πρώτη περίοδο, το δικαίωμα εναντιώσεως αποσβέννυται εντούτοις ένα έτος μετά την καταβολή του πρώτου ασφαλιστρού.

[...]»

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

- 13 Κατά την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, ο W. Endress συνήψε με την Allianz σύμβαση ασφάλισης ζωής η οποία άρχισε να ισχύει από την 1η Δεκεμβρίου 1998. Παρέλαβε τους γενικούς όρους ασφάλισης και ένα ενημερωτικό σημείωμα το πρώτον όταν η Allianz του απέστειλε το ασφαλιστήριο συμβόλαιο. Συνεπώς, όταν η Allianz δέχθηκε να συνάψει την ως άνω σύμβαση με τον W. Endress, δεν τον ενημέρωσε επαρκώς για τα δικαιώματά του που κατοχυρώνονταν στο άρθρο 5a του VVG.
- 14 Βάσει της εν λόγω συμβάσεως ασφάλισης ζωής, ο W. Endress είχε την υποχρέωση καταβολής ετήσιου ασφαλιστρού για πενταετή περίοδο από τον Δεκέμβριο του 1998 και, ως αντιπαροχή, η Allianz είχε την υποχρέωση να του καταβάλει ορισμένη πρόσοδο από την 1η Δεκεμβρίου 2011. Την 1η Ιουνίου 2007 ο W. Endress κοινοποίησε στην Allianz καταγγελία της εν λόγω συμβάσεως με ισχύ από την

1η Σεπτεμβρίου 2007. Τον Σεπτέμβριο του 2007 η Allianz κατέβαλε στον ενδιαφερόμενο την αξία εξαγοράς της ίδιας συμβάσεως ασφαλίσεως η οποία ήταν μικρότερη από το σύνολο των ασφαλιστρών πλέον τόκων.

- 15 Με έγγραφο της 31ης Μαρτίου 2008, ο W. Endress άσκησε το δικαίωμα «εναντιώσεως» δυνάμει του άρθρου 5a του VVG. Ζήτησε από την Allianz να του επιστρέψει το συνολικό ποσό των ασφαλιστρών εντόκως, κατόπιν αφαιρέσεως της αξίας εξαγοράς που είχε ήδη καταβληθεί.
- 16 Πρωτοδίκως, η αγωγή του W. Endress με αίτημα την καταβολή επιπλέον ποσού εκ μέρους της Allianz απορρίφθηκε. Κατά της πρωτόδικης αποφάσεως ασκήθηκε έφεση η οποία επίσης απορρίφθηκε.
- 17 Ο W. Endress άσκησε στη συνέχεια αίτηση αναιρέσεως («Revision») ενώπιον του Bundesgerichtshof. Το εν λόγω δικαστήριο εκτιμά ότι η αίτηση αυτή θα μπορούσε να γίνει δεκτή μόνον αν ο ενδιαφερόμενος συνέχιζε να έχει, παρά το άρθρο 5a, παράγραφος 2, τέταρτη περίοδος, του VVG, δικαίωμα εναντιώσεως, μολοντί είχε παρέλθει πλέον του ενός έτους από την καταβολή του πρώτου ασφαλιστρου. Ως προς το σημείο αυτό, κρίνει ότι είναι καθοριστικό το ζήτημα αν το άρθρο 15, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της δεύτερης οδηγίας σχετικά με την ασφάλεια ζωής έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε αυτό περιορισμός της προθεσμίας ασκήσεως του δικαιώματος εναντιώσεως.
- 18 Υπό τις συνθήκες αυτές, το αιτούν δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Έχει το άρθρο 15, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της δεύτερης οδηγίας [σχετικά με την ασφάλεια ζωής], λαμβανομένου υπόψη του άρθρου 31, παράγραφος 1, της [τρίτης οδηγίας σχετικά με την ασφάλεια ζωής], την έννοια ότι είναι αντίθετο προς μια ρύθμιση, όπως αυτή του άρθρου 5a, παράγραφος 2, τέταρτη περίοδος, του [VVG, όπως ίσχυε κατά το κρίσιμο χρονικό διάστημα], σύμφωνα με την οποία το δικαίωμα υπαναχωρήσεως ή εναντιώσεως αποσβέννυται το αργότερο ένα έτος μετά την καταβολή του πρώτου ασφαλιστρου, ακόμη και αν ο αντισυμβαλλόμενος δεν έχει ενημερωθεί για το δικαίωμα υπαναχωρήσεως ή εναντιώσεως;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 19 Προκαταρκτικώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, το οποίο στηρίζεται στη σαφή διάκριση των καθηκόντων μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο αποκλειστικώς να αποφαινεται επί της ερμηνείας ή του κύρους των νομοθετημάτων της Ένωσης με βάση τα πραγματικά περιστατικά που του εκθέτει το εθνικό δικαστήριο (βλ., υπ' αυτή την έννοια, μεταξύ άλλων, απόφαση της 14ης Ιανουαρίου 2010, C-226/08, Stadt Pappenburg, Συλλογή 2010, σ. I-131, σκέψη 23 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Ομοίως, στο αιτούν δικαστήριο και μόνον απόκειται να ερμηνεύσει την εθνική νομοθεσία (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 2013, C-416/10, Križan κ.λπ., σκέψη 58 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 20 Ως εκ τούτου, για την υπό κρίση υπόθεση το Δικαστήριο οφείλει, παρά τις αμφιβολίες που εξέφρασε ως προς το σημείο αυτό η Allianz με τις γραπτές της παρατηρήσεις καθώς και κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, να λάβει ως δεδομένο ότι ο W. Endress, όπως προκύπτει από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, δεν ενημερώθηκε για το δικαίωμα υπαναχωρήσεως ή, τουλάχιστον, ότι δεν ενημερώθηκε επαρκώς. Επιπλέον, στο πλαίσιο της υπό κρίση υποθέσεως το Δικαστήριο δεν καλείται να αποφανθεί επί του αν η εθνική κανονιστική ρύθμιση που διαλαμβάνεται στο άρθρο 5a του VVG και ρυθμίζει τη σύναψη συμβάσεως ασφαλίσεως υπό το σύστημα της «παραδόσεως του ασφαλιστηρίου συμβολαίου» ήταν, στο σύνολό της, σύμφωνη προς τις απαιτήσεις της δεύτερης και της τρίτης οδηγίας σχετικά με την ασφάλεια ζωής.

- 21 Συνεπώς, το αντικείμενο της υπό κρίση υποθέσεως περιορίζεται στο ζήτημα αν η άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης που προβλέπει το άρθρο 15, παράγραφος 1, της δεύτερης οδηγίας σχετικά με την ασφάλεια ζωής μπορούσε να περιοριστεί από εθνική διάταξη, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, σε χρονικό διάστημα ενός έτους από την ημερομηνία της εκ μέρους του αντισυμβαλλομένου καταβολής του πρώτου ασφαλιστρού βάσει της οικείας συμβάσεως ασφαλίσεως, ακόμη και αν ο εν λόγω αντισυμβαλλόμενος δεν είχε ενημερωθεί για αυτό το δικαίωμα υπαναχώρησης.
- 22 Πρέπει να υπομνησθεί συναφώς ότι, μολοντί η δεύτερη και η τρίτη οδηγία σχετικά με την ασφάλεια ζωής δεν αναφέρονταν στην περίπτωση κατά την οποία ο αντισυμβαλλόμενος δεν είχε ενημερωθεί για το δικαίωμα υπαναχώρησης ούτε, κατά συνέπεια, στις συνέπειες που θα μπορούσε να έχει η έλλειψη αυτή ενημερώσεως επί του ως άνω δικαιώματος, εντούτοις το άρθρο 15, παράγραφος 1, τρίτο εδάφιο, της δεύτερης οδηγίας σχετικά με την ασφάλεια ζωής προέβλεπε ότι «οι όροι της υπαναχώρησης ρυθμίζονται σύμφωνα με το [εθνικό] δίκαιο που διέπει τη σύμβαση».
- 23 Συνεπώς, τα κράτη μέλη είχαν βεβαίως την εξουσία να θεσπίσουν κανόνες σχετικά με τους συγκεκριμένους όρους ασκήσεως του δικαιώματος υπαναχώρησης και οι όροι αυτοί μπορούσαν, ως εκ της φύσεώς τους, να περιλαμβάνουν ορισμένους περιορισμούς του ως άνω δικαιώματος. Θεσπίζοντας όμως τους κανόνες αυτούς, τα κράτη μέλη όφειλαν, κατά πάγια νομολογία, να μεριμνήσουν για τη διασφάλιση της πρακτικής αποτελεσματικότητας της δεύτερης και της τρίτης οδηγίας σχετικά με την ασφάλεια ζωής, λαμβανομένου υπόψη του σκοπού τους (βλ., υπ' αυτή την έννοια, ιδίως, απόφαση της 8ης Απριλίου 1976, 48/75, Royer, Συλλογή τόμος 1976, σ. 203, σκέψη 73).
- 24 Πρέπει να υπομνησθεί όσον αφορά τον σκοπό των εν λόγω οδηγιών ότι, κατά την αιτιολογική σκέψη 23 της τρίτης οδηγίας σχετικά με την ασφάλεια ζωής, «στα πλαίσια της ενιαίας ασφαλιστικής αγοράς, ο καταναλωτής θα διαθέτει μεγαλύτερο πεδίο επιλογής και μεγαλύτερη ποικιλία συμβάσεων». Επίσης, κατά την ίδια αιτιολογική σκέψη, «για να επωφεληθεί πλήρως από την ποικιλομορφία και τον αυξημένο ανταγωνισμό, [ο εν λόγω καταναλωτής] πρέπει να είναι επαρκώς ενημερωμένος ώστε να επιλέγει τη σύμβαση που ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες του» (απόφαση της 5ης Μαρτίου 2002, C-386/00, Axa Royale Belge, Συλλογή 2002, σ. I-2209, σκέψη 28). Τέλος, η εν λόγω αιτιολογική σκέψη διευκρίνιζε ότι «αυτή η ανάγκη ενημέρωσης αποβαίνει σημαντικότερη και λόγω της πολύ μεγάλης διάρκειας των υποχρεώσεων».
- 25 Προς επιδίωξη του σκοπού αυτού ενημερώσεως για τον οποίο κάνει λόγο η αιτιολογική σκέψη 23 της τρίτης οδηγίας σχετικά με την ασφάλεια ζωής, το άρθρο 31, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας, σε συνδυασμό με το παράρτημα II, σημείο α.13, αυτής, όριζε ότι στον αντισυμβαλλόμενο έπρεπε να γνωστοποιείται «τουλάχιστον» ο «[τ]ρόπος άσκησης του δικαιώματος υπαναχώρησης» και τούτο «[π]ριν από τη σύναψη της σύμβασης». Συνεπώς, προέκυπτε σαφώς τόσο από την οικονομία όσο και από το γράμμα των κρίσιμων διατάξεων της ότι η τρίτη οδηγία σχετικά με την ασφάλεια ζωής σκοπό είχε να διασφαλίσει ότι ο αντισυμβαλλόμενος θα λάβει ακριβή ενημέρωση σχετικά, μεταξύ άλλων, με το δικαίωμά του υπαναχώρησης.
- 26 Ως εκ τούτου, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι εθνική διάταξη, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία προβλέπει την απόσβεση του δικαιώματος του αντισυμβαλλομένου να υπαναχωρήσει από τη σύμβαση ασφαλίσεως σε χρονικό σημείο κατά το οποίο αυτός δεν έχει ενημερωθεί για το δικαίωμά του αυτό, αντιβαίνει στην επίτευξη ουσιώδους σκοπού της δεύτερης και της τρίτης οδηγίας σχετικά με την ασφάλεια ζωής και, κατά συνέπεια, θίγει την πρακτική αποτελεσματικότητά τους.
- 27 Το συμπέρασμα αυτό δεν αναιρείται από το επιχείρημα, το οποίο προέβαλε ιδίως η Allianz, ότι διάταξη όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη θα μπορούσε να είναι επιβεβλημένη βάσει της αρχής της ασφάλειας δικαίου. Ειδικότερα, το Δικαστήριο έχει κρίνει επ' αυτού ότι, εάν ο καταναλωτής δεν γνώριζε την ύπαρξη δικαιώματος υπαναχώρησης, αδυνατούσε να το ασκήσει και ότι, ως εκ τούτου, λόγοι ασφάλειας δικαίου δεν μπορούσαν να δικαιολογήσουν συρρίκνωση της περιόδου κατά τη διάρκεια της οποίας ήταν δυνατή η άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης δυνάμει της οδηγίας

85/577, καθόσον η συρρίκνωση αυτή συνεπαγόταν περιορισμό των δικαιωμάτων που ρητώς παρέχονται στον καταναλωτή για να τον προστατεύσουν από τους κινδύνους που απορρέουν από το γεγονός ότι οι πιστωτικοί οργανισμοί επέλεξαν να συνάψουν συμβάσεις εκτός των καταστημάτων τους (απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2001, C-481/99, Heininger, Συλλογή 2001, σ. I-9945, σκέψεις 45 και 47).

- 28 Μολονότι η προπαρατεθείσα απόφαση Heininger αφορά κυρίως τις διατάξεις της οδηγίας 85/577 σχετικά με την προστασία των καταναλωτών κατά τη σύναψη συμβάσεων εκτός εμπορικού καταστήματος και υπάρχουν, όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 43 των προτάσεων της, σημαντικές διαφορές μεταξύ της οδηγίας αυτής και της δεύτερης και τρίτης οδηγίας σχετικά με την ασφάλεια ζωής, εντούτοις οι εκτιμήσεις που διατύπωσε το Δικαστήριο στην προπαρατεθείσα απόφαση Heininger, οι οποίες εκτέθηκαν στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως, ισχύουν και για την επίμαχη στην κύρια δίκη διάταξη. Πράγματι, οι κίνδυνοι που παρουσιάζει για τον καταναλωτή η σύναψη συμβάσεως εκτός του εμπορικού καταστήματος του εμπόρου, αφενός, και οι κίνδυνοι που παρουσιάζει για τον αντισυμβαλλόμενο η σύναψη συμβάσεως ασφαλίσεως ελλείψει ενημερώσεως η οποία να πληροί τις προϋποθέσεις που απορρέουν από το άρθρο 31 της τρίτης οδηγίας σχετικά με την ασφάλεια ζωής, σε συνδυασμό με το παράρτημα II της ίδιας οδηγίας, αφετέρου, είναι παρεμφερείς.
- 29 Συγκεκριμένα, αφενός, στην τέταρτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 85/577 επισημαίνεται μεταξύ άλλων «ότι συχνά ο καταναλωτής δεν είναι σε θέση να συγκρίνει την ποιότητα και την τιμή της προσφοράς με άλλες προσφορές» και στην πέμπτη της αιτιολογική σκέψη ότι «ο καταναλωτής πρέπει να έχει δικαίωμα υπαναχώρησης [...], ώστε να μπορεί να εκτιμήσει τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη σύμβαση». Αφετέρου, δεδομένου ότι οι συμβάσεις ασφαλίσεως αποτελούν νομικώς περίπλοκα χρηματοοικονομικά προϊόντα, τα οποία ενδέχεται να διαφέρουν ουσιωδώς ανάλογα με τον ασφαλιστή που τα προσφέρει και να συνεπάγονται την ανάληψη σημαντικών και δυνητικώς μακροχρόνιων οικονομικών υποχρεώσεων, ο αντισυμβαλλόμενος βρίσκεται σε θέση αδυναμίας έναντι του ασφαλιστή, θέση ανάλογη εκείνης στην οποία βρίσκεται ο καταναλωτής κατά τη σύναψη συμβάσεως εκτός εμπορικού καταστήματος.
- 30 Κατά συνέπεια, όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στα σημεία 46 και 47 των προτάσεων της, ο ασφαλιστής δεν μπορεί να επικαλείται βασίμως λόγους ασφάλειας δικαίου έναντι καταστάσεως την οποία προκάλεσε η δική του παράλειψη συμμόρφωσης προς την απορρέουσα από το δίκαιο της Ένωσης απαίτηση να γνωστοποιήσει συγκεκριμένες πληροφορίες, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται οι σχετικές με το δικαίωμα του αντισυμβαλλομένου να υπαναχωρήσει από τη σύμβαση (βλ., κατ' αναλογία, προπαρατεθείσα απόφαση Heininger, σκέψη 47).
- 31 Οι ανωτέρω εκτιμήσεις δεν μπορούν εξάλλου να κλονιστούν από το γεγονός, που επικαλέστηκε ιδίως η Allianz, ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, το δικαίωμα υπαναχωρήσεως που προβλέπει το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 85/577 μπορεί να αποσβεσθεί ακόμα και στην περίπτωση που ο καταναλωτής έχει λάβει εσφαλμένες πληροφορίες για τον τρόπο ασκήσεως του εν λόγω δικαιώματος (βλ. απόφαση της 10ης Απριλίου 2008, C-412/06, Hamilton, Συλλογή 2008, σ. I-2383, σκέψη 49). Ειδικότερα, η εν λόγω απόφαση αφορά τη συμβατότητα με την εν λόγω οδηγία εθνικής διατάξεως η οποία προέβλεπε τέτοια απόσβεση ένα μήνα μετά την εκπλήρωση εκ μέρους των συμβαλλομένων του συνόλου των υποχρεώσεων που υπέχουν από τη σύμβαση. Στην υπό κρίση υπόθεση, όμως, δεν συντρέχει ανάλογη περίπτωση, δεδομένου ότι ο εθνικός νομοθέτης δεν θέσπισε τέτοια διάταξη όσον αφορά τις συμβάσεις ασφαλίσεως ζωής.
- 32 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προηγούμενων σκέψεων, στο υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 15, παράγραφος 1, της δεύτερης οδηγίας σχετικά με την ασφάλεια ζωής, σε συνδυασμό με το άρθρο 31 της τρίτης οδηγίας σχετικά με την ασφάλεια ζωής, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική διάταξη, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, κατά την

οποία το δικαίωμα υπαναχωρήσεως του αντισυμβαλλομένου αποσβέννυται το αργότερο ένα έτος μετά την καταβολή του πρώτου ασφαλιστρού, στην περίπτωση που αυτός δεν έχει ενημερωθεί για το δικαίωμά του υπαναχωρήσεως.

Επί των διαχρονικών αποτελεσμάτων της παρούσας αποφάσεως

- 33 Με τις παρατηρήσεις της, η Allianz ζήτησε από το Δικαστήριο, εάν αυτό κρίνει ότι διάταξη όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη αντιβαίνει προς τη δεύτερη και την τρίτη οδηγία σχετικά με την ασφάλεια ζωής, να περιορίσει τα διαχρονικά αποτελέσματα της αποφάσεώς του.
- 34 Προς στήριξη του αιτήματός της, η Allianz επισημαίνει ότι η ως άνω απόφαση ενδέχεται να επηρεάσει περισσότερες από 108 εκατομμύρια συμβάσεις ασφαλίσεως που συνήφθησαν μεταξύ του 1995 και του 2007 και ότι βάσει των συμβάσεων αυτών έχουν καταβληθεί συνολικά ασφάλιστρα περίπου 400 δισεκατομμυρίων ευρώ. Η Allianz δηλώνει ότι η ίδια έχει συνάψει περίπου 9 εκατομμύρια τέτοιες συμβάσεις κατά τη διάρκεια του ως άνω χρονικού διαστήματος, εισπράττοντας ασφάλιστρα περίπου 62 δισεκατομμυρίων ευρώ.
- 35 Ως προς το σημείο αυτό, πρέπει να υπομνησθεί, πρώτον, ότι η εκ μέρους του Δικαστηρίου ερμηνεία διατάξεως του δικαίου της Ένωσης περιορίζεται στη διευκρίνιση και την αποσαφήνιση της έννοιας και του περιεχομένου της, όπως η διάταξη αυτή θα έπρεπε να είχε ερμηνευθεί και εφαρμοστεί από τον χρόνο θέσεώς της σε ισχύ (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση *Heininger*, σκέψη 51 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 36 Δεύτερον, κατά πάγια νομολογία, ο περιορισμός των διαχρονικών αποτελεσμάτων ορισμένης αποφάσεως αποτελεί εξαιρετικό μέτρο το οποίο προϋποθέτει, αφενός, ότι υπάρχει κίνδυνος σοβαρών οικονομικών επιπτώσεων οφειλόμενων ιδίως στον μεγάλο αριθμό των εννόμων σχέσεων που είχαν συσταθεί καλοπίστως βάσει ρυθμίσεως η οποία εθεωρείτο εγκύρως θεσπισθείσα και, αφετέρου, ότι καθίσταται σαφές ότι οι ιδιώτες και οι εθνικές αρχές είχαν ωθηθεί σε συμπεριφορά μη σύμφωνη προς το δίκαιο της Ένωσης λόγω αντικειμενικής και σοβαρής αβεβαιότητας ως προς το περιεχόμενο των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης, αβεβαιότητας στη δημιουργία της οποίας είχε συμβάλει ενδεχομένως η ίδια η συμπεριφορά άλλων κρατών μελών ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2012, C-465/11, *Forposta* και *ABC Direct Contact*, σκέψη 45 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 37 Εν προκειμένω, όσον αφορά τα στοιχεία τα οποία μπορούν να δικαιολογήσουν τον περιορισμό των διαχρονικών αποτελεσμάτων της αποφάσεως του Δικαστηρίου, διαπιστώνεται ότι η Allianz, η οποία δεν προσκόμισε συναφείς αποδείξεις, ανέφερε απλώς έναν πολύ μεγάλο αριθμό συμβάσεων ασφαλίσεως οι οποίες έχουν, κατ' αυτήν, συναφθεί υπό το σύστημα της «παραδόσεως του ασφαλιστηρίου συμβολαίου» και βάσει των οποίων έχουν καταβληθεί ασφάλιστρα πολύ μεγάλου συνολικού ποσού. Εντούτοις, η Allianz δεν παρέσχε στοιχεία ως προς τον, μόνο κρίσιμο για την υπό κρίση υπόθεση, αριθμό των συμβάσεων ασφαλίσεως ως προς τις οποίες ο αντισυμβαλλόμενος δεν έχει ενημερωθεί για το δικαίωμά του υπαναχωρήσεως, ούτε εξάλλου ποσοτικοποίησε τον οικονομικό κίνδυνο που διατρέχει η ίδια η Allianz λόγω του ενδεχομένου οι συγκεκριμένοι αντισυμβαλλόμενοι να υπαναχωρήσουν από τις ως άνω συμβάσεις. Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν στοιχειοθετείται κίνδυνος σοβαρών οικονομικών επιπτώσεων.
- 38 Εξάλλου, όσον αφορά την προϋπόθεση της υπάρξεως «αντικειμενικής και σοβαρής αβεβαιότητας» ως προς το περιεχόμενο των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης, διαπιστώνεται ότι οι διατάξεις της τρίτης οδηγίας σχετικά με την ασφάλεια ζωής, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 22 έως 31 της παρούσας αποφάσεως, δεν αφήνουν καμία αμφιβολία ως προς τον κύριο σκοπό της οδηγίας αυτής, ο οποίος συνίσταται στην παροχή στον αντισυμβαλλόμενο της δυνατότητας να υπαναχωρήσει από σύμβαση ασφαλίσεως ζωής εάν εκτιμά ότι αυτή δεν ανταποκρίνεται κάλλιστα στις ανάγκες του και τούτο έχοντας πλήρη επίγνωση της καταστάσεως.

- 39 Εθνική διάταξη όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία περιόριζε τη δυνατότητα ασκήσεως του δικαιώματος υπαναχωρήσεως που παρέχεται στον αντισυμβαλλόμενο σε χρονικό διάστημα ενός έτους από την καταβολή του πρώτου ασφαλιστρού, στην περίπτωση που ο αντισυμβαλλόμενος δεν έχει τύχει ενημερώσεως σύμφωνης προς το άρθρο 31 της τρίτης οδηγίας σχετικά με την ασφάλεια ζωής, έρχεται σαφώς σε αντίθεση προς τον ως άνω σκοπό. Ως εκ τούτου, δεν μπορεί να γίνει δεκτή η ύπαρξη «αντικειμενικής και σοβαρής αβεβαιότητας» ως προς το περιεχόμενο των διατάξεων της Ένωσης.
- 40 Κατά συνέπεια, δεν συντρέχει λόγος να περιοριστούν τα διαχρονικά αποτελέσματα της παρούσας αποφάσεως.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 41 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαινεται:

Το άρθρο 15, παράγραφος 1, της δεύτερης οδηγίας 90/619/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 8ης Νοεμβρίου 1990, για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων σχετικά με την πρωτασφάλιση ζωής και τη θέσπιση διατάξεων που σκοπό έχουν να διευκολύνουν την πραγματική άσκηση της ελεύθερης παροχής των υπηρεσιών καθώς και για την τροποποίηση της οδηγίας 79/267/ΕΟΚ, όπως τροποποιήθηκε από την οδηγία 92/96/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 10ης Νοεμβρίου 1992, σε συνδυασμό με το άρθρο 31 της τελευταίας, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική διάταξη, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, κατά την οποία το δικαίωμα υπαναχωρήσεως του αντισυμβαλλομένου αποσβέννυται το αργότερο ένα έτος μετά την καταβολή του πρώτου ασφαλιστρού, στην περίπτωση που αυτός δεν έχει ενημερωθεί για το δικαίωμά του υπαναχωρήσεως.

(υπογραφές)